

ECR

(bk. ECİR).

el-ECRŪMİYYE

(الأجرومية)

İbn Âcurrûm'un

(ö. 723/1323)

nahve dair

el-Mukaddimetü'l-Âcurrûmiyye

fi 'ilmi'l-'Arabîyye isimli

eserinin kısa adı

(bk. İBN ÂCURRŪM).

el-ECVİBETÜ'L-FÂZILA

(الأجوبة الفاضلة)

Abdülhay el-Leknevî'nin

(ö. 1304/1886-87)

bazı hadis meselelerine dair eseri.

Tam adı *el-Ecvibetü'l-fâzıla li'l-es'îleti'l-aşeretü'l-kâmile* olan eser, Muhammed Hüseyin el-Lâhûrî tarafından müellife sorulan on sorunun cevabını ihtiva etmektedir. Bu sorularla ilgili meseleler şunlardır: 1. İsnad ve isnadın dindeki yeri ve önemi. 2. Dört sünen ile Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Dârekutnî, Hâkim en-Nisâbü'rî ve Ebû Bekir b. Ebû Şeybe gibi muhaddislerin eserlerindeki hadislerin güvenilirlik derecesi. 3. Hadis kitaplarında yer alan her hadisin delil olup olmayacağı. 4. Hadislerin sıhhati konusunda muhaddislerin farklı görüşlerinin sebepleri ve bu görüşlerin nasıl bağdaştırılacağı. 5. Hadislerde görülen ihtilâfların giderilmesinde nesih, cem' ve tercih meselesi. 6. Birbirine zıt gibi görünen hadisleri açıklarken önce cem'e mi tercihe mi başvurulacağı. 7. Bir hadisin Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde yer almasının, rivayetlerinin çok veya râvisinin fakih olması gibi özelliklerinin tercih sebebi sayılıp sayılmayacağı. 8. İki zıt hadisin ihtihadla birleştirilip birleştirilemeyeceği. 9. Bir râvinin kendi rivayet ettiği hadisle amel etmeyişinin o rivayeti terketmeye delil sayılıp sayılmayacağı. 10. Hadisin sahâbî sözleriyle çelişmesi halinde nasıl hareket edileceği.

Eserde bu hususlara, çeşitli İslâm âlimlerinin görüşleri de zikredilerek doyurucu cevaplar verilmiştir. Zaman zaman sorularla doğrudan veya dolaylı olarak ilgisi bulunan konulara da temas edilmiş, özellikle fikhî meselelerde dört mezhebin görüşleri ve prensipleri zikredilmiştir. Müellif, Selefi olması dolayısıyla

hadis âlimlerinin görüşlerine daha fazla yer verdiği eserinde on sorunun cevabıyla sınırlı kalmadığı ve 160 kaynağa başvurarak pek çok hadis meselesine temas ettiği için bu çalışma bir hadis usulü kitabı görünümündedir. Hadise dair sorulara cevap verme geleneğinin yeni bir ürünü olan ve Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî'nin (ö. 902/1497) *el-Ecvibetü'l-merdıyye fi mâ sü'ile 'anhü mine'l-eḥâdîsi'n-nebevîyye* adlı eserini hatırlatan *el-Ecvibetü'l-fâzıla*, iki defa Hindistan'da basıldıktan sonra (biri Şevket-i İslâm Matbaası, 1310) Abdülfettâh Ebû Gudde tarafından yayımlanmıştır (Halep 1384/1964; Kahire 1404/1984). Ebû Gudde bu neşrine, dipnotlarda verdiği bilgiler asıl kitabın hacminden fazla olduğu için *et-Ta'likâtü'l-ḥâfile 'ale'l-Ecvibetü'l-fâzıla* adını vermiştir. Eserin sonundaki çeşitli indeksler bu neşrin değerini daha da arttırmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Leknevî, *el-Ecvibetü'l-fâzıla* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1384/1964; Abdülfettâh Ebû Gudde, *et-Ta'likâtü'l-ḥâfile 'ale'l-Ecvibetü'l-fâzıla* (Leknevî, a.e. içinde).

SELMAN BAŞARAN

ECZACILIK

İlâç hazırlama sanatı.

Arapça'da eczacılık karşılığında *saydele* kelimesi kullanılmakta olup bu dile Sanskritçe'den geçmiştir. *Fenn-i saydelânî* ve *fenn-i ispençiyârî* de denilen eczacılık ilk dönemlerde hekimler tarafından yürütülüyor ve hekimler hastaları için öngördükleri ilâçları "kökçü, otçu" veya "attar" adı verilen esnaf grubundan sağladıkları ilâç ham maddeleriyle kendileri hazırlıyorlardı. Hekimlik ve eczacılık sanatlarının birbirinden ayrılması, ancak IX-XII. yüzyıllar arasında ve her ülkede değişik zamanlarda gerçekleşmiştir. İslâm dünyasında bu ayrılma Abbâsîler döneminde IX. yüzyılda başlamış ve bu dönemde hekimlerden ayrılan eczacılar attarlardan da ayrı kabul edilmiştir. Yine bu dönemde Halife Me'mûn (813-833), ilâçların devlet kontrolünde yapılması ilkesini getirerek tıbbı ve eczacılığa önemli bir katkıda bulunmuştur.

Bir attar dükkânından pek farklı olmamakla birlikte ilk eczahanenin 148 (765) yılında Bağdat'ta faaliyete geçtiği sanılmaktadır. IX. yüzyıldan itibaren ise içinde ayrı bir ilâç yapım laboratuvarı

bulunan eczahanelerin açıldığı, buralarda toz, şurup, macun, *akrâs** ve fitil gibi sayısı yetmiş dolayında olan ilâç çeşidinin üretildiği, ayrıca bunlardan ağız yoluyla kullanılanların kolaylıkla alınmasını sağlamak için tat ve koku veren maddelerle karıştırılarak hazırlandığı bilinmektedir. Kaynaklarda ilâçların basit (*el-edviyetü'l-müfreda*) ve birleşik (*el-edviyetü'l-mürekkebe*) olmak üzere iki ana bölüme ayrıldığı görülür. Basit ilâçlar, modern eczacılıkta "drog" denilen bir tek maddeden ibaret olup aynı zamanda birleşik ilâçların ham maddesini teşkil ederler. Önceleri yalnız bitkisel ve kimyasal kökenli olan basit ilâçlara sonradan hayvansal droglar da eklenmiştir. Birleşik ilâçlar ise yapısında birden fazla basit ilâç bulunan maddelerdir ve tedavi açısından birçok etkiye sahip oldukları için kullanım alanları çok daha geniştir.

İslâm eczacıları yeni ilâç şekillerini ve yeni drogları tedavi alanına soktukları gibi ilâç yapımında kullanılan alet ve teknikleri de geliştirmişlerdir. Örnek olarak Ebû'l-Kâsım ez-Zehrâvî'nin (ö. 400/1010 [?]) *et-Taşrif* adlı ansiklopedik eserinin (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2854) 28. risâlesinde resimleri bulunan ve haklarında bilgi verilen üç alet gösterilebilir. Bunlardan ikisi tenzu kursu (pastil) yapmakta kullanılan tahta kalıp (bk. AKRÂS),

Ebû'l-Kâsım ez-Zehrâvî'nin *et-Taşrif* adlı eserindeki pastil kalıpları (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2854, vr. 22^b)

